

10. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті // Освіта України. – 2002. – 23 квіт (№ 33). – С. 4–6.
11. Новікова В. Психолого-педагогічна готовність майбутніх учителів початкових класів до інноваційної діяльності // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. педаг. – 2005. – Вип. 19. – Ч. 1. – С. 300–305.
12. Педагогика: Большая современная энциклопедия / Сост. Е.С. Рапацевич. Мн.: Современ. слово, 2005. – 720 с.
13. Педагогика: Учеб. пособие /Сластенин В.А., Исаев И.Ф., Мищенко А.И, Шиянов Е.Н. / Под ред. В.А. Сластенина. – М.: Школа-Пресс, 2000. – 512 с.
14. Підласий І.П., Підласий А.І. Педагогічні інновації // Рідна школа. – 1998. – № 12. – С. 3–17.
15. Селевко Г.К. Энциклопедия образовательных технологий: В 2 т. – Т. 2. – М.: НИИ школьных технологий, 2006. – 816 с.
16. Сластёнин В.А., Подымова Л.С. Педагогика: инновационная деятельность. – М.: Магистр, 1997. – 223 с.
17. Управление развитием школы: Пособие для руководителей образовательных учреждений / Под ред. М.М. Поташника, В.С. Лазарева. – М.: Новая школа, 1995. – 464 с.
18. Чинкина Н.Ш. Педагогические основы стимулирования мотивации творческого саморазвития учителя в условиях инновационной деятельности [Электронный ресурс]: Дис. д-ра пед. наук: 13.00.01. – М.: РГБ, 2003. – 482 с. // <http://diss.rsl.ru/diss/03/0116/030116030.hdf>.
19. Шинкарук В. Основні напрями модернізації структури вищої освіти України/ В. Шинкарук // Вища школа. – 2007. – № 5. – С. 3–16.
20. Kazimierz M. Czarniecki. Hipotetyczne modele twórczej pracy nauczycieli i ich ogólna charakterystyka (problem do dyskusji) / Edukacja nauczyciele wobec przemian szkoły / Pod red. Eugenii Iwony Laski. – Rzeszów: Wydawnictwo uniwersytetu Rzeszowskiego, 2007. – 274 s. – S. 193–208.

УДК [371. 124 : 37. 013. 42] – 058. 833 : 782

ВИКОРИСТАННЯ МУЗИЧНИХ ТВОРІВ У РОБОТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА З МОЛОДИМИ ПОДРУЖЖЯМИ

Лещенко О.Г., аспірант

Запорізький національний університет

У статті автор розглядає питання використання музичних творів у процесі формування відповідального ставлення до батьківства в молодого подружжя. Акцент у статті був зроблений на особливостях використання музики в роботі з майбутніми батьками.

Ключові слова: відповідальне ставлення до батьківства, когнітивний компонент, емоційно-мотиваційний компонент, молоде подружжя

Leshchenko O.G. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МУЗЫКАЛЬНЫХ ПРОИЗВЕДЕНИЙ В РАБОТЕ СОЦИАЛЬНОГО ПЕДАГОГА С МОЛОДЫМИ СУПРУГАМИ / Запорожский национальный университет, Украина.

В статье автор рассматривает вопрос об использовании музыкальных произведений в процессе формирования ответственного отношения к родительству у молодых супругов. В статье акцентируется внимание на особенностях использования музыки в работе с будущими родителями.

Ключевые слова: ответственное отношение к родительству, когнитивный компонент, эмоционально-мотивационный компонент, молодые супруги.

Leshchenko O.G. USE OF MUSICAL WORKS IN WORK OF SOCIAL PEDAGOG WITH YOUNG MARRIED COUPLES / Zaporizhzhya national university, Ukraine.

In article the author considers a question about the use of musical works in the process of forming responsible attitude toward parenthood at the young married couples. Attention on the features of use of music in work with the future parents is accented in article.

Key words: responsible attitude toward parenthood, cognitive component, emotional-motivational component, young married couples.

При дослідженні питання дитячо-батьківських взаємин у сім'ї основна увага приділяється почуттю любові батьків до дітей. Проте емоційна сфера в батьківстві характеризується не тільки даним почуттям: відчуються і гнів, і тривога, і відповідальність. Різноманітність емоцій та почуттів, які пов'язані з

батьківством, сприяють виникненню запитань серед молодих подружжів стосовно керування емоційним станом. А. Макаренко говорив про методи виховання батьків, серед яких він зазначав: наявність у батьків вимог до себе, поваги до своєї сім'ї, контролю за кожним своїм кроком [1, 237]. Цей контроль повинен здійснюватись стосовно різних сфер, включаючи емоційну.

Проведення досліджень стосовно впливу музики на внутрішньоутробний розвиток людини почали здійснювати лікарі: М. Лазарєв, Д. Логан, А. Томатіс. Отримані дані їхніх досліджень сприяли подальшому вивченню впливу музики на розвиток людини, що у своїх наукових працях вивчали В. Антонов, О. Копитін, Л. Лебедева, Л. Назарова, Т. Шкурко, С. Шушарджан та ін.

Відповідно до цього метою нашої статті є визначення особливостей впливу музичних творів на формування емоційно-мотиваційного компонента відповідального ставлення до батьківства у молодих подружжів.

Використання впливу музичних творів на формування відповідального ставлення до батьківства обумовлений тим, що згідно з думкою Н. Сакович, музика володіє здатністю відображати почуття і стан особистості, заспокоювати, спонукати до активності, лікувати [4, 32].

У межах дослідження формування відповідального ставлення до батьківства нами було розкрито дане поняття як позиція особистості, обумовлена її якостями, психолого-педагогічними і морально-правовими знаннями, переконаннями, сімейними цінностями, позитивним емоційним переживанням, прагненням стати батьками і стійкою відповідальною поведінкою особистості стосовно виконання норм та обов'язків у батьківстві.

У структурі відповідального ставлення до батьківства ми виділили три компоненти: когнітивний, емоційно-мотиваційний та поведінковий. Використання музичних творів було спрямовано на розвиток емоційно-мотиваційного компонента у зв'язку з тим, що отримані з батьківства знання (когнітивний компонент) необхідно емоційно пережити з метою перетворення їх на цінність, що у свою чергу сприятиме формуванню мотиву їхньої подальшої реалізації в молодих подружжів. У зв'язку з тим, що музика дозволяє емоційно окрасити будь-яку інформацію та активізувати чи заспокоїти людину, саме її було обрано як засіб для розвитку емоційно-мотиваційного компонента відповідального ставлення до батьківства.

До змісту когнітивного компонента відповідального ставлення до батьківства було включено ознайомлення із впливом музики на внутрішньоутробний розвиток дитини, оскільки це спрямовано на отримання інформації та вибір вірного рішення стосовно музики, яку краще слухати під час вагітності.

У контексті формування відповідального ставлення до батьківства ми розвивали емоційно-мотиваційний компонент. Емоційно-мотиваційний компонент складається з двох частин: емоційна, що визначає емоційний фон, який супроводжує оцінки образу дитини, ставлення, насичене різними почуттями, у тому числі, відповідальності, любові; розуміння необхідності відповідального виконання своїх обов'язків. Мотиваційна частина включає бажання стати батьком чи матір'ю, репродуктивну установку (наявність установки на бажану кількість дітей, їхню стать, потреба в дітях); потребу в розумінні ролі майбутнього батька чи матері, внутрішню мотивацію бути відповідальним у батьківстві. Зміст цього компонента розкривається через позитивне ставлення до батьківства та готовність діяти, яка передбачає задоволення потреби в самовдосконаленні знань та вмінь у сфері батьківства. Критерієм сформованості даного компонента виступає позитивна спрямованість молодого подружжя.

Почуття виступають одним із показників емоційно-мотиваційного компонента. Емоції – це безпосереднє тимчасове переживання будь-якого постійного почуття [2, 896]. Почуття – стійкі емоційні відносини людини до явищ дійсності, що відображають значення цих явищ у зв'язку з її потребами і мотивами [2, 873].

Термін „молоде подружжя” характеризується нами як молода сімейна пара, у який вік чоловіка та дружини не перевищує 35 років, що перебувають у шлюбі від 0 до 5 років, та не мають дітей. У межах даної категорії ми працювали із молодими подружжями, які вперше очікують на дитину – майбутні батьки.

На сьогоднішній день достатньо відомим став метод інтерактивного навчання, який має на меті зміну та покращення моделей поведінки учасників. Серед різновидів тренінгу ми використовували тренінг як форму інтерактивного навчання, метою якого була передача знань, а також розвиток певних умінь і навичок.

Успішність використання тренінгу в процесі формування відповідального ставлення до батьківства обумовлена орієнтацією на створення сприятливої психологічної атмосфери та поваги до думки кожного учасника, зміною методів, змісту та груповим характером взаємодії молодих подружжів; тренінг дає можливість молодим подружжям відпрацювати вміння, які пов'язані із виконанням майбутньої батьківської ролі, у тому числі вміння управляти своїми емоціями та почуттями.

Тренінг використовувався в процесі формування напрямків когнітивного компонента (Сутність батьківського образу; Морально-правові та психолого-педагогічні основи батьківства); напрямків емоційно-мотиваційного компонента (Управління емоційною сферою; Самоосвіта); напрямку поведінкового компонента (формування демократичного стилю виховання й спілкування, навчання шляхам ефективного поводження себе в конфлікті).

В процесі реалізації даного методу ми спиралися на принципи гуманізму, наочності (використання малюнків, іграшок), зв'язку теорії з практикою (отримані знання можна було перевірити практично, розвиваючи вміння).

Універсальність методу рольової гри в тому, що він може використовуватись в роботі з різними віковими категоріями, в тому числі із молодими подружжями, що вносять власний досвід, використання якого покращує хід гри. Цей метод дозволив, використовуючи ситуації максимально наближені до реального життя, створити моделі поведінки в майбутньому батьківстві, характерні для повсякденного життя та для реальних осіб. Завдання, яке ми вирішували завдяки даному методу, сприяти усвідомленню учасниками материнської та батьківської ролей у родині, а також усвідомленню наслідків використання різних ставлень та стилів батьківського виховання на розвиток дитини в сім'ї.

Успішність використання серед молодих подружжів рольової гри проявилася через те, що учасники запам'ятали ту інформацію, яка використовувалася при грі; після проведення гри спостерігалася зміна емоційного фону на позитивний, що сприяло створенню емоційного комфорту серед учасників; рольова гра сприяла вираженню прихованих почуттів, надала можливість молодим подружжям потренуватися в різних типах поведінки, розвиток мотивації учасників на подальшу участь у навчанні.

Мета формування емоційно-мотиваційного компонента відповідального ставлення до батьківства у молодого подружжя – це розвиток потреби вдосконалювати свої знання та вміння, що є важливими у сфері батьківства та розвиток вміння впливати на свій емоційний стан, змінювати його. Серед напрямків формування даного компоненту, ми виділили такі:

- 1) Управління емоційною сферою, яке включає в себе розвиток вміння визначати свої емоції, почуття та застосовувати шляхи керування негативними почуттями.
- 2) Самоосвіта – шлях до щасливого та відповідального батьківства, що передбачає формування потреби самовдосконалення своїх знань, вмінь як майбутнього батька / матері.

Через навчання управлінню емоційною сферою, здійснюється вплив на формування емоційно-мотиваційного компонента відповідального ставлення до батьківства. У зв'язку з цим, через використання музичних творів ми прагнули навчити молоді подружжя змінювати емоційний стан на позитивний, тому, що відповідальне ставлення до батьківства – це перш за все емоційно позитивне ставлення.

Використання музичних творів передбачало вирішення таких завдань:

- 1) активізація в молодого подружжя навчальної діяльності та сприйняття нової інформації;
- 2) навчання змінювати емоційний стан (зміна негативних емоцій та почуттів на позитивні);
- 3) ознайомлення із інформацією про вплив музики на внутрішньоутробний розвиток дитини.

Необхідність активізації в молодого подружжя навчальної діяльності та сприйняття нової інформації обумовлено особливостями психічної діяльності та стану здоров'я майбутніх матерів. Ж. Цареградська вказує на: зміну сприйняття (аудіального, смакового, тактильного, нюхового), як наслідок, психоемоційну чутливість, подразливість, виникнення негативних емоцій; уповільнене протікання пізнавально-психічних процесів (увага, пам'ять, мислення); зміна ставлення до різних видів діяльності, включаючи професійну; підвищення творчого потенціалу та виникнення потреби в активній діяльності; здатність до чуттєвості по відношенню до майбутнього немовляти (передчуття, сновидіння, відчуття мисленнєвого контакту з дитиною); підвищена утомленість [6].

У процесі формування відповідального ставлення до батьківства ми враховували особливості психофізичного розвитку молодих подружжів (майбутніх батьків). Тривалість занять з молодими подружжями, які є майбутніми батьками (це стосується в першу чергу вагітних жінок), складала три академічні години, двічі на тиждень. Це пов'язано з тим, що у вагітних жінок підвищена утомленість супроводжується підвищенням творчого потенціалу та виникненням потреби в активній діяльності. До того ж, сприйняття інформації ускладнюється уповільненим протіканням пізнавально-психічних процесів (увага, пам'ять, мислення) [6]. Психоемоційна чутливість даної категорії сприяла тому, що певна кількість завдань мала емоційне забарвлення, що сприяло кращому усвідомленню інформації та формуванню до неї свого ставлення.

У процесі формування відповідального ставлення до батьківства серед майбутніх батьків (особливо це стосується вагітних жінок) слід враховувати можливі стилі переживання вагітності. Так, Г. Філіпова виділяє адекватний, що характеризується ідентифікацією вагітності без сильних і тривалих негативних

емоцій; тривожний, при якому ідентифікація вагітності тривожна, із страхом, турботою, які періодично поновлюються; ейфоричний, за якого всі характеристики носять неадекватне ейфоричне забарвлення, наголошується некритичне відношення до можливих проблем вагітності і материнства; ігноруючий, якому властива дуже пізня ідентифікація вагітності, що супроводжується відчуттям досади або неприємного здивування; амбівалентний стиль є схожим із тривожним, визначається виразною інтерпретацією своїх негативних емоцій; відсторонений, при якому ідентифікація вагітності супроводжується різкими негативними емоціями; вся симптоматика різко виразна і негативно фізично і емоційно забарвлена [5].

Особливістю вікового періоду в молодих подружжів виступає посилення ролі спілкування в різних сферах життя, що обумовило вибір форм та методів навчання, які побудовані на взаємодії „суб’єкт-суб’єкт”.

Навчання змінювати емоційний стан (зміна негативних емоцій та почуттів на позитивні) пов’язано з психоемоційною нестабільністю майбутніх батьків. Більшість молодих подружжів не використовували музику з метою покращення емоційного стану та заспокоєння.

Використання музичних творів відбувалося у двох варіантах: 1) як фон, що супроводжував навчальну діяльність майбутніх батьків; 2) як звучання, на якому молоді подружжя зосереджувались та уявляли різні образи, картини природи.

Реалізація першого завдання була спрямована на мотивацію сприйняття нової інформації стосовно батьківства та активізацію пізнавальної діяльності. Це досягалось завдяки використанню таких музичних творів: музика Моцарта, дитячі пісеньки. На думку С. Ройз, дитяча та народна музика пов’язана з образом матері та сприяє виникненню почуття безпеки у людини [3, 111]. В нашому дослідженні така музика, що виступала фоном практичних занять, допомогла активізувати учасників, особливо веселі дитячі пісеньки (наприклад, пісні В. Шаїнського: "Голубой вагон", "Улыбка" та ін.).

Реалізація другого завдання базувалась на дослідженнях різних вчених, в яких зазначалося про вплив музики на вагітних жінок. Вчені зазначили, що музика здатна нормалізувати ритм дихання, пульс, тиск, температуру, зняти м’язову напругу [3, 107]. Це стає можливим за умови правильно підібраних музичних творів композиторів. Дану заспокійливу властивість музики ми використали у вправі із молодими подружжями. Парам, які відчували дратівливість гнів, тривогу та інші негативні почуття було запропоновано прослухати музичні твори Моцарта. Причому, вправа мала два варіанти: 1) музика супроводжувала навчальний процес молодих подружжів; 2) пари повинні були зосередитись на музиці, яка була включена, та уявити будь-які образи або картини.

З метою досягнення заспокійливого ефекту серед молодих подружжів ми використовували різні вправи у двох варіантах. Прикладом можуть виступати наступні вправи: „наповнення кольором” (суть якого полягає у релаксації та уявленні свого тіла чашею, яка поступового заповнюється будь-яким, на вибір майбутньої матері / батька, кольором; заповнення ним сприяє розчиненню проблем, тривоги); „розплутати пуповину” (заспокійлива та терапевтична вправа, завданням якої стоїть розплутати вузлики на різнокольорових шнурках; це сприяє „розв’язанню” власних проблем, розслабленню тіла, спрямування думок на себе та майбутнього малюка) [3, 33, 35].

У першому варіанті ми спостерігали зосередження уваги в процесі засвоєння нового матеріалу, спокійне самопочуття учасників. У другому варіанті виконання даної вправи, ми спостерігали релаксацію учасників, особливо жінок, яким хотілося відпочити, поспати після прослуховування музики Моцарта. Причому, учасники охарактеризували дану музику такими словами як "легкість", "прозорість" та ін.

Музика Моцарта сприяє розвитку розумових здібностей [3, 111]. Лікувальні та розвивальні властивості музичних творів даного композитора називають "Ефект Моцарта".

Інші музичні твори, які використовувалися в роботі з молодими подружжями та були спрямовані на зміну емоцій та почуттів – це звуки природи. В ході занять використовувались також звуки морського прибою, звуки лісу. Вправи, які проводились з даними музичними композиціями представлені двома варіантами як і щодо музики Моцарта.

Реалізація третього завдання базувалась на дослідженнях різних вчених, в яких зазначалося про вплив музики на внутрішньоутробний розвиток дитини. Так, згідно з думкою Ж. Цареградської, на 32-33 тижні плід починає вибірково реагувати на запропоновані йому музичні твори: одні його збуджують, схвилюють (Бетховен, Брамс) та спричиняють негативні реакції (естрадна рок-музика), інші – заспокоюють (Моцарт, Вівальді) та [6, 49]. Для майбутніх батьків важливо знати про вплив музики на розвиток плоду, оскільки формування емоційного досвіду, який пов’язаний із звуковим сприйняттям, починає розвиватись, коли плід стає здатен диференціювати звуки. Якщо вагітна жінка постійно слухає класичну музику, то це може стати процесом навчання для її дитини [6, 50].

У контексті формування відповідального ставлення до батьківства, озвучимо приклад впливу музики на розвиток творчих здібностей. Так, Ж. Цареградська розглядає приклад про відомого диригента, який дуже любив музику. При цьому ознайомлюючись із певними музичними творами вперше, він заздалегідь знав партію скрипки до того, як перегорнув сторінку партитури. Диригент не міг пояснити даний факт до тих пір, поки не дізнався про те, що його мати (яка була віолончелісткою) під час вагітності вивчала саме ті музичні твори, які її син знав напам'ять [6, 51].

Даний факт свідчить про важливість урахування суттєвого впливу, що його здійснює музика на розвиток здібностей дитини та емоційне самопочуття батьків. Відповідно до цього використання музичних творів у процесі формування відповідального ставлення до батьківства виступають профілактичним засобом неготовності до материнства / батьківства, що виступає основним чинником психологічного ризику стосовно неадекватного ставлення батьків до дитини.

Отже, музичні твори, серед яких особливо слід виділити музику Моцарта, звуки природи, дитячі пісні, вплинули на формування емоційно-мотиваційного компоненту відповідального ставлення до батьківства в молодих подружжів. При їхньому використанні в процесі навчання спостерігалась активність і зацікавленість при виконанні завдань, коли музика виступала фоном. Використання музичних творів сприяло набуттю знань учасників щодо впливу музики на внутрішній розвиток дитини та на емоції і почуття майбутніх батьків, а також сприяло розвитку вміння використовувати вправи, за допомогою яких можна змінити якість емоцій та почуттів (з неприємних на позитивні).

ЛІТЕРАТУРА

1. Макаренко А.С. Книга для батьків. – К.: Рад. шк., 1972. – 260 с.
2. Психолого-педагогический словарь / Сост. Рапацевич Е.С. – Минск: "Соврем. слово", 2006. – 928 с.
3. Ройз С. Чарівна паличка для батьків: Дитинознавство (теорія розвитку та виховання); Як із буки зробити посміхайку (практикум для батьків); Секрети дорослого життя (практикум для дітей). – К.: Ніка-Центр, 2005. – 184 с.: іл. – (Сер. "Новітня психологія"; Вип. 12).
4. Сакович Н.А. Игры в тигры: Сборник игр для работы с агрессивными детьми и подростками. – СПб.: Речь, 2007. – 208с.
5. Филиппова Г.Г. Психология материнства. – М., 2002. – 230 с.
6. Цареградская Ж.В. Ребенок от зачатия до года / Ж.В. Цареградская. – М.: Астрель: АСТ, 2005. – 281, [7]с. – (Универсальное пособие).

УДК 7.071.2:378.147:159.954.3

ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ ЦІЛІСНОЇ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МУЗИКАНТА-ВИКОНАВЦЯ НА ОСНОВІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДИДАКТИЧНОГО ПРИНЦИПУ ОБРАЗНОСТІ

Лісун Д.В., здобувач

Київський національний університет культури і мистецтв

У статті досліджується специфіка реалізації дидактичного принципу образності в музичній педагогіці. На основі розгляду загальнопсихологічних закономірностей пізнавального процесу і специфіки музично-виконавської діяльності, а також вивчення сутнісних характеристик поняття «художній образ» обґрунтовується доцільність впровадження дидактичного принципу образності в процес професійного становлення творчої особистості музиканта-виконавця.

Ключові слова: творча особистість музиканта-виконавця, професійне становлення, дидактичний принцип образності, інтерпретаційний процес.

Лісун Д.В. ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ СТАНОВЛЕНИЕ ЦЕЛОСТНОЙ ТВОРЧЕСКОЙ ЛИЧНОСТИ МУЗЫКАНТА-ИСПОЛНИТЕЛЯ НА ОСНОВЕ РЕАЛИЗАЦИИ ДИДАКТИЧЕСКОГО ПРИНЦИПА ОБРАЗНОСТИ / Киевский национальный университет культуры и искусств, Украина.

В статье исследуется специфика реализации дидактического принципа образности в музыкальной педагогике. На основе рассмотрения общепсихологических закономерностей познавательного процесса и специфики музыкально-исполнительской деятельности, а также изучения сущностных характеристик понятия "художественный образ" обосновывается целесообразность внедрения